

Het Pauperparadijs, Theaterproject over arm en rijk

De muziektheatervoorstelling *Het Pauperparadijs* met een uitgebreide randprogrammering wordt in de zomer van 2016 in het Drentse gevangenisdorp Veenhuizen gespeeld. *Het Pauperparadijs* wordt geproduceerd met professionele acteurs en zangers en een belangrijke aanvullende rol voor lokaal talent.

Het Pauperparadijs is geïnspireerd op de geschiedenis van de Maatschappij van Weldadigheid van generaal Johannes van den Bosch, en heeft als rode draad de vertaling van die geschiedenis naar actuele discussies als armoedebestrijding en de maakbare samenleving .

Cruciaal voor ons zijn de verbindingen die we vanuit de thema's van de voorstelling leggen naar lokale bewoners en organisaties, vrijwilligers en aantal specifieke doelgroepen.

Wij vragen met dit projectplan uw fonds aan de realisatie hiervan bij te dragen.

Initiatiefnemers van het project zijn Tom de Ket, theatermaker, acteur en regisseur (onder andere *De Bluesopera* en *De Verleiders*), en Suzanna Jansen, auteur van *Het Pauperparadijs*, waarvan inmiddels een kwart miljoen exemplaren zijn verkocht.

Het verhaal van de Maatschappij van Weldadigheid is een van de fascinerende verborgen geschiedenissen van ons land. Het verhaal heeft nog steeds veel impact en is urgent om het op een actuele manier te blijven vertellen. In 1818 richtte Generaal Johannes van den Bosch de Maatschappij van Weldadigheid op. Daarmee gaf hij een grootschalig sociaal experiment vorm. Johannes van den Bosch was een idealist, hij wilde de grote armoede oplossen door paupers en weeskinderen uit het hele land naar Drenthe te halen voor een heropvoeding. Een miljoen huidige Nederlanders zijn nazaten van de naar schatting 100.000 mensen die in de koloniën van Weldadigheid hebben gezeten, waarvan Veenhuizen verreweg de grootste was. Dat alleen al maakt het een geschiedenis met nationale betekenis.

Essentieel is dat het sociale experiment van Johannes van den Bosch belangrijke maatschappelijke dilemma's en vragen oproept. Wanneer mag de overheid dwang gebruiken? Wat is goed burgerschap? Wat zijn de grenzen aan de eigen verantwoordelijkheid? Wanneer wordt zorg bemoeizucht? Waarom vinden wij iets onaangepast gedrag? Is institutionalisering gelegaliseerd geweld? Hoe kan, of hoe moet je gedrag beïnvloeden? Deze vraagstukken zijn nog steeds actueel. Wat begint met goede bedoelingen en compassie voor de medemens, leidt vaak tot misstanden en menselijk leed. De geschiedenis van de Maatschappij van Weldadigheid raakt hiermee het heden en is daarmee een spiegel van onze tijd. Met de theaterproductie Het Pauperparadijs actualiseren wij dit belangrijke verhaal en creëren een inhoudelijke dialoog. Daartoe leggen we verbindingen met lokale bewoners, vrijwilligers en doelgroepen als gedetineerden en langdurig werklozen.

Het is ons inziens belangrijk dit verhaal juist te vertellen vanuit een krimp-regio als Veenhuizen (Drenthe), die te maken heeft met indringende vraagstukken rond identiteit en toekomstperspectief. Het project wil een concrete impuls zijn voor de onderlinge verbindingen tussen de bewoners van het gebied, en de identiteit van deze krimp-regio een vitale en dynamische uitstraling geven.

Locatie en vormgeving

De voorstelling wordt gespeeld in Veenhuizen op de binnenplaats van een van de gestichten waar de paupers en wezen met twee- tot drieduizend tegelijk hebben gezeten. Tegenwoordig is daar het Gevangenis­museum gevestigd, de buitenkant is grotendeels in originele staat behouden gebleven. We integreren de architectuur in de vormgeving, om zo de geschiedenis nog meer tot leven te wekken. De architectuur en inrichting van Veenhuizen was gericht op heropvoeding en opsluiting. In deze sfeer kunnen we ons verhaal des te indringender vertellen.

Het verhaal getransformeerd in theater

Door het verhaal van de heropvoedingsgestichten van de Maatschappij van Weldadigheid te theatraliseren vertellen wij niet alleen een hartverscheurend verhaal van twee kansarme landgenoten die bijna twee eeuwen geleden speelbal waren van een ambitieus experiment, ook laten we zien dat wij nog steeds de mensheid en de maatschappij beter willen maken. Al lopen pogingen daartoe vaak stuk op de werkelijkheid. Soms is de ambitie blind, de menselijke natuur weerbarstig en hebben idealen een te hoge prijs. Is vooruitgang niet een mythe?

Ons verhaal is geïnspireerd op het indrukwekkende boek dat Suzanna Jansen heeft geschreven over haar eigen familiegeschiedenis. Evenwel hebben wij ons grote vrijheden gepermitteerd om deze geschiedenis te dramatiseren. De voorstelling Het Pauperparadijs heeft drie verhaallijnen die door elkaar lopen, elkaar raken en elkaar versterken.

In de eerste verhaallijn vertellen we min of meer chronologisch het verhaal van de lotgevallen van twee 'kolonisten' die in het "derde gesticht" zijn terechtgekomen, en hun pogingen om buiten het gesticht een nieuw bestaan op te bouwen. Het is tegelijk het verhaal van een onmogelijke liefde tussen de hoofdpersonen Teunis Gijben (een weesjongen die eigenlijk geen wees is) en Cato Braxhoofden (een bewakersdochter).

De tweede verhaallijn is een conversatie op niveau tussen generaal Johannes van den Bosch en zijn vriend kroonprins Willem, de toekomstige koning Willem II. Deze gesprekken vinden plaats in de chique salons en buitens van de heren en gaan over de grote maatschappelijke problemen van die tijd en hoe deze te lijf te gaan. Het probleem van de paupers is daarbij cruciaal.

Door een groteske verbeelding van het gesprek wordt automatisch de metafoor van het hele stuk voelbaar. Wij zijn slechts marionetten in een spel dat gespeeld wordt door de werkelijke spelers in deze wereld, de machthebbers en de beleidsmakers. Zo is het en zo zal het altijd zijn. Door van Johannes van den Bosch en kroonprins Willem gigantische mechanische poppen te maken, zeg je zelfs dat ook de poppenbespeleers bespeeld worden. Want ook de leiders van die periode stonden onder invloed van de tijdgeest. De hogere machten van de vooruitgang, de Verlichting, de industrialisering. De vormgeving van de poppen zal daarom geïnspireerd zijn op die periode. In de poppen zullen de machinerieën, het raderwerk, duidelijk zichtbaar zijn. Zo dragen de poppen de optimistische visie van die tijd uit. Tevens wordt door dit beeld duidelijk dat de kleine paupers zich nooit tegen deze immense mechanische goden te weer kunnen stellen.

De derde verhaallijn is die van de alwetende verteller die gedurende het hele stuk het publiek door de tijd en het verhaal loodst. De verteller is een beleidsmedewerker van stichting het Poortje, een jeugdinstelling gevestigd in Veenhuizen die zich bezig houdt met heropvoeding en begeleiding van ontspoorde jongeren.

Hij benadrukt veelvuldig de erbarmelijke toestanden van de 19^e eeuw en regelmatig vergelijkt hij die met de huidige tijd. Waar kan steekt hij de loftrumpet over de verworvenheden van onze verzorgingsmaatschappij. De boodschap is vaak: toen was het barbaars maar nu zijn we gelukkig beschaafd. Maar onze verteller lijkt steeds voorbeelden aan te halen die op z'n minst discutabel zijn. De goede verstaander zal steeds meer vraagtekens plaatsen bij onze hedendaagse aanpak van nijpende sociale misstanden. De verteller etaleert echter hetzelfde enthousiasme en het heilige geloof in de vooruitgang dat Johannes van de Bosch waarschijnlijk ook had.

De verteller speelt ook in de epiloog een belangrijke rol. Die speelt zich af op 'het vierde gesticht': de begraafplaats van Veenhuizen, eigenlijk het grootste anonieme massagraf van Nederland. Tijdens zijn poging om de moraal van dit verhaal te formuleren, leren wij hem pas goed kennen.

In het stuk speelt schaamte een grote rol. Schaamte voor je afkomst, schaamte voor onze eigen geschiedenis. De geschiedenis van de Maatschappij van Weldadigheid is niet voor niets zolang verborgen gebleven, en buiten de canon gebleven. In Veenhuizen werden de doden anoniem begraven om hun familie niet te schande te zijn. Dit soort bespiegelingen geeft onze verteller ten slotte ten beste. Hij zelf doet ook een bekentenis. Hij is een nazaat. Een nazaat van Johannes van den Bosch. Maar hij weet niet of hij zich daar op moet laten voor staan.

De twijfel die Johannes van den Bosch nauwelijks gekend heeft, slaat toe bij onze verteller. Met die twijfel rijst bij ons de vraag waar wij als volk trots op moeten zijn en waar schaamte gerechtvaardigd is.

Zo eindigt deze voorstelling als een postuum eerbetoon aan alle paupers die hun leven hebben moeten slijten in de gestichten van Veenhuizen.

Lokale verbindingen, dialoog en verdieping

Met als partners o.a. Het Gevangenis­museum, het Drents Archief en de échte justitiële inrichting Veenhuizen worden de krachten gebundeld voor een educatief en activerend programma. Hierbij worden vanuit verschillende invalshoeken verbindingen gelegd met het onderwijs en jongeren, lokale organisaties en bewoners, gevangenen en langdurig werklozen, de grote doelgroep van nazaten van 'paupers en het algemeen cultureel geïnteresseerd publiek.

-lager onderwijs en VMBO.

Jaarlijks bereikt het Gevangenis­museum vele honderden leerlingen in het basisonderwijs en de onderbouw van het VMBO met een combinatie van een voorbereidende les en museumbezoek.

De voorstelling gaat daarin vanaf 1 januari a.s. een rol spelen als extra inhoudelijk element in de voorbereidende les en bij het museumbezoek zelf.

-Gevangenis­museum en Drents Archief

Het Gevangenis­museum in Veenhuizen, de locatie waar de voorstelling speelt, toont de enige collectie in Nederland over het gevangeniswezen, waarmee ook discussies worden aangezwengeld over opsluiten en heropvoeden. Daarnaast is een deel van het museum ingericht over de geschiedenis van de heropvoedingsgestichten van Veenhuizen. Veel van de bezoekers zijn naar aanleiding van het boek *Het Pauperparadijs* op zoek gegaan naar voorouders die mogelijk in Veenhuizen hebben gezeten.

Het Drents Archief in Assen beheert het volledige archief van de Maatschappij van Weldadigheid. Wie wil weten of hij of zij een nazaat is van deze geschiedenis moet in dat archief zijn – fysiek of via hun website. Museum de Koloniehof is het museum van de huidige Maatschappij van Weldadigheid, en toont met de eerste kolonie Frederiksoord, hoe dit experiment is begonnen.

Wij zijn intensief met deze organisaties in gesprek om een samenwerking op gang te brengen, gekoppeld aan onze theatervoorstelling. De bedoeling is dat dit uitmondt in een online-community van geïnteresseerden in deze geschiedenis en stamboomonderzoekers, in eerste instantie gehost door de site van de theatervoorstelling. De publiciteit rond de voorstelling is daarbij het vliegwiel voor de start van de community. Als de voorstelling is afgelopen, kan deze community door de drie organisaties zelf worden voortgezet.

Deze samenwerking wordt ook door de provincie Drenthe gewenst in verband met de nominatie van de Maatschappij van Weldadigheid voor de Unesco Werelderfgoedlijst in 2018.

Daarnaast leggen wij verbinding met het Nibud, dat met hun voorlichting over budgettering en signalering van armoede, in de Maatschappij van Weldadigheid een concrete armoedegeschiedenis heeft. Door de koppeling van Nibud en Maatschappij van Weldadigheid kan hun verhaal een andere doelgroep bereiken.

In de tentoonstellingsroute die door het museum loopt, wordt de ruimte "afdeling Veenhuizen" heringericht waarbij het boek *Het Pauperparadijs* en de gelijknamige voorstelling vanaf januari 2016 een prominente rol krijgen. Interactief onderdeel daarbij is een servicepunt waar met hulp van een medewerker van het Drents Archief elke bezoeker online zijn of haar persoonlijke familierelatie kan checken met een 'pauper' van de Maatschappij van Weldadigheid.

Het Drents Archief heeft de klantgegevens van de Maatschappij uit haar archief gedigitaliseerd en ontsloten voor publiek. In de educatieprogramma's voor alle 'gewone' bezoekers van het museum komt zo de productie op een interactieve manier in beeld.

Het Drents Archief gebruikt in haar educatieprogramma's een spel, het digitale 'Koloniegame'. Het spel is een digitale route vol documentatie over de 'Kolonien', als Veenhuizen en Frederiksoord. De productie Het Pauperparadijs wordt daarin geïntegreerd als module waardoor alle spelers van de game ook hierover informatie kunnen uploaden.

In het kader van het project velehanden.nl betreft het Drents Archief belangstellenden op een actieve, participerende manier. Met het transcriberen van documenten uit het Archief rond de Maatschappij van Weldadigheid kunnen deelnemers 'punten' verdienen en vervolgens recht krijgen op een arrangement van inleiding plus voorstelling.

-Lokale bewoners en vrijwilligers.

In de productie van Het Pauperparadijs zijn een groot aantal vrijwilligers actief waaronder veel bewoners van Veenhuizen en omgeving in de cast, in beveiliging, in publieksbegeleiding en in andere voorzieningen. Een deel van de vrijwilligers (in totaal ong. 120) zijn afkomstig van lokale verenigingen, o.a. uit de sport.

Aan deze vrijwilligers/bewoners wordt een (inhoudelijke) voorbereiding geboden in de vorm van een documentatiepakket en een speciale avond, waarin zowel het verhaal van het Pauperparadijs als ook een vertaling naar de actualiteit van de thema's armoedebestrijding en de maakbare samenleving.

-Lezingenserie: 'Nieuwe Pauperparadijzen'.

Het Gevangenis museum zet samen met ons een verdiepend randprogramma op met inleidingen van prominente nazaten van Paupers als Alexander Pechtold, Jeltje van Nieuwenhoven, Job Cohen en natuurlijk schrijfster Suzanna Jansen. Op de voorstedingsdagen vrijdag en zaterdag zijn er combinaties van diner en lezingen in het Museum waarbij de inleiders enerzijds de geschiedenis van hun familieleden schetsen, anderzijds ingaan op de vraag wat precies de verantwoordelijkheid van de overheid ten aanzien van armoedebestrijding is, wat de idealen zijn en hoe die botsen met actuele ideeën over de maakbare samenleving. Daarop volgen informele gedachtewisselingen tussen de aanwezigen.

-Langdurig werklozen en bewoners justitiële inrichtingen Veenhuizen.

Met de directeur van de gevangenis Veenhuizen zijn afspraken gemaakt over een zo sterk mogelijke verbinding met de voorstelling die bij de burens wordt gespeeld. Vanuit het lopende project van de gevangenis met Ketter & Co van de Design Academie Eindhoven, wordt de werkplaats van de gevangenis ingezet. O.a. de uitgebreide bewegwijzering voor de voorstelling in het gebied wordt binnen dit kader ontworpen en gemaakt in deze gevangeniswerkplaats. Daarnaast wordt onderzocht welke gedetineerden geschikt zijn voor inzet bij het parkeerbeheer schoonmaak, en publieksbegeleiding bij de voorstellingen. De verbinding met de gevangenis loopt samen met een project binnen de gemeente Noordenveld voor langdurig werklozen, waarbij deze doelgroep wordt ingezet in maatschappelijk nuttige projecten. Een

bijdrage aan Het Pauperparadijs kan binnen dit project een waardevolle, activerende ervaring opleveren.

Investerings van onze partners

Ten aanzien van het lezingprogramma, de educatie en participatieprojecten hebben wij in onze begroting alleen onze eigen out-of pocket investeringen opgenomen. De bijdrage van onze partners daarbij, het Drents Archief, het Gevangenis museum, de Gemeente Noordenveld, het Ministerie van Justitie zijn een veelvoud van de in onze begroting vermelde bedragen. De kracht van het project Het Pauperparadijs is dat deze partners hun structurele projecten op dit vlak afstemmen en tijdelijk toespitsen op onze productie, waarmee een zinvolle interactie en betekenisvolle dwarsverbanden ontstaan.

Team

Het artistieke team zal bestaan uit Tom de Ket (regie en script), Suzanna Jansen (dramaturgie), Lavalu (muziek), Michiel Voet (scenografie), Carly Everaert (kostuumontwerp), Eric Lieshout en Reinier van Brummelen (3D video mapping), Marc Heinz (licht), Lonneke van Leth (choreografie), Henk Zwart (sound design).

Het Pauperparadijs is een productie met een grote bezetting. Minstens 8 acteurs, een band van vijf man, en 30 mensen figuratie. Toegezegd hebben Paul Kooy, Dragan Bakema, Steyn de Leeuwe, Peter Drost, Myrthe Burger, Manon Nieuweboer en Margreet Boersbroek.